

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TURİZMİN SOSYO-KÜLTÜREL SONUÇLARI
AÇISINDAN BİR İNCELEME
(BALLICA MAĞARASI ÖRNEĞİ)**

**(YÜKSEK LİSANS TEZİ)
Nurettin PALA**

**Enstitü Ana Bilim Dalı: SOSYOLOJİ
Enstitü Bilim Dalı: KURUMLAR SOSYOLOJİSİ**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Orhan BATMAN

Eylül 2001

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	
SUMMARY.....	
GİRİŞ.....	
1. TURİZM.....	
1.1 TURİZM NEDİR.....	
1.1.1 Turizm Olayının Tanımlaması.....	
1.1.2 Turizm Olayının Özellikleri.....	
1.1.3 Turizmle İlgili Kavramların Tanımı.....	
1.1.4 Turistin Tanım ve Özellikleri.....	
1.1.5 Turizm Şekilleri.....	
1.1.5.1 İç Turizm.....	
1.1.5.2 Dış Turizm.....	
1.2 TURİZM ÇEŞİTLERİ.....	
1.2.1 Turizm Türleri.....	
1.2.2 Fiziksel Amaçlı Turizm.....	
1.2.3 Kültürel Amaçlı Turizm.....	
1.2.4 İnsanlarla İlişki Kurma Amaçlı Turizm.....	
1.2.5 Statü ve Prestij Amaçlı Turizm.....	
1.3 TURİZMİN FONKSİYONLARI.....	
1.3.1 Turizmin Sosyal Fonksiyonu.....	
1.3.2 Turizmin Kültürel Fonksiyonu.....	
1.3.3 Turizmin Politik Fonksiyonu.....	
1.3.4 Turizmin Ekonomik Fonksiyonu.....	
1.3.5 Turizmin Sağlık Fonksiyonu.....	
2 TURİZM-SOSYOLOJİ VE SOSYO-KÜLTÜREL BOYUT.....	
2.1 SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK TURİZM.....	
2.1.1 Turizmin Sosyolojik Niteliği.....	
2.1.2 Turizm Sosyolojisi.....	
2.1.3 Turizm ve Toplumsal Hareketlilik.....	
2.1.4 Turizmin Sosyolojik Etkileri.....	
2.1.5 Turizmin Birey Üzerine Etkileri.....	
2.1.6 Turizmin Aile Üzerine Etkileri.....	
2.1.7 Turizmin Toplum Üzerine Etkileri.....	
2.2 TURİZM VE SEYAHAT MOTİVASYONU.....	
2.2.1 Turizme Katılmada Sosyolojik Faktörler.....	

2.2.2	Turizme Katılmada Ekonomik Faktörler.....	
2.3	TURİZM SOSYAL YAPI VE SOSYO KÜLTÜREL BOYUT.....	
2.3.1	Turizm Ve Sosyal Yapı.....	
2.3.1.1	Turizm ve Sosyal Değişime Etkileri.....	
2.3.1.2	Turizm ve Tutum Değişmesine Etkileri.....	
2.3.2	Turizmin Sosyo-Kültürel Sonuçları.....	
2.3.2.1	Turizmin Kültür Üzerindeki Etkileri.....	
3	TOKAT İLİ TURİZM POTANSİYELİ.....	
3.1	TOKAT HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	
3.2	TOKAT'IN TARİHÇESİ.....	
3.3	COĞRAFİ DURUM VE İKLİMİ.....	
3.3.1.1	Tokat İlinin Coğrafi Durumu.....	
3.3.1.2	Tokat İlinin İklimi.....	
3.4	TOKAT TURİZM POTANSİYELİ.....	
4	MAĞARA TURİZMİ ve BALLICA MAĞARASI.....	
4.1	MAĞARA.....	
4.1.1	Tanımlı.....	
4.1.2	Mağara Çeşitleri.....	
4.1.3	Mağaraların Jeolojik Özellikleri.. ..	
4.2	MAĞARA TURİZMİ.....	
4.3	BALLICA MAĞARASI.....	
5	ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	
5.1	ARAŞTIRMANIN KONU VE AMACI.....	
5.2	ARAŞTIRMANIN BEKLENTİLERİ.....	
5.3	ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	
5.3.1	Araştırma Evreni.....	
5.3.2	Örneklem Seçimi.....	
5.4	ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER.....	
5.5	ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR.....	
5.6	ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	
6	ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BULGULAR VE ÇÖZÜMLEMELER.....	
	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	
	KAYNAKLAR.....	
	EKLER.....	
	ÖZGEÇMİŞ	

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZM-SOSYOLOJİ VE SOSYO-KÜLTÜREL BOYUT

2.1. SOSYOLOJİK BİR OLGU OLARAK TURİZM

2.1.1. Turizmin Sosyolojik Niteliği

Turizm sosyal bir olaydır. Farklı sosyal ve kültürel yapıdaki toplumların etkileşimi sonunda sosyal yapının değişimi söz konusudur. “Turizm olayında etkileşim ve değişimi oluşturan sosyolojik faktörler bulunmaktadır”.[Güler,1978:10].

Turizmin ekonomik niteliğinde, turist için harcama, turist kabul eden insanlar için kazanç elde etme ilişkisi vardır. Elbette “bu doğal turistik ilişkilerin oluşumunda sosyal ve kültürel boyutlu kişiler arası ilişkiler de etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır”.[Özdemir,2000:79]. Görüldüğü gibi turizm olayının çok çeşitli sosyolojik nitelikleri bulunmaktadır. Bunları sıralayacak olursak :

- Turizmde insanlar arası etkileşim vardır.
- Turizmde sosyal gruplar vardır ve bunlar grup içi ve grup dışı ilişkilerde bulunur.
- Turizmde sosyal ve kültürel etkileşim oluşur.
- Turizmde insanların boş zaman değerlendirme –tatil-söz konusudur.
- Turizmde coğrafi,fiziksel yer değiştirme olduğu gibi toplumsal-sosyal yer değiştirme de gerçekleşmektedir.
- Turizmde kısa süreli de olsa nüfus hareketlilikleri görülmektedir.
- Turizm başka bölgeden, başka toplumdan gelen yabancılarla yerli toplum ilişkilerinin oluşmasına etki eder.
- Turizm sosyolojik boyutlu sanayileşme ve şehirleşmeden de etkilenmiştir.

Turizmin Toplumsal etmenleri : Çeşitli toplumsal ve kültürel etmenler turistik davranışı etkilemektedir. Denilebilir ki, turizm davranışı temelde kimi dürtülerden kaynaklanıyor-

sa da; gerek insanları yolculuk yapmaya yönelten kimi güdülerin gelişmesinde,gerek bu güdülerin doyurulabilmesi için uygun koşulların ortaya çıkışında, toplumsal etmenler etkili olmuşlardır. Toplumsal koşulların uygun bir nitelik almasından sonradır ki, insan yığınlarının turizm etkinliklerine katılması olanaklı olmuştur.[Doğan,1987].

İnsanları yolculuk yapmaya iten toplumsal ve kültürel etmenler, sosyo-ekonomik özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- İş Dışı Zaman Artması
- Ulaşım Teknolojisinin Gelişmesi
- Şehirleşme
- Nüfus Artışları
- Toplumsal Hareketlilik
- Ekonomik Şartlar
- Politik Şartlar
- Aile Yapısı
- Din
- Değer Yargıları

2.1.2. Turizm Sosyoloji

“Turizmin sosyolojiyi, sosyolojinin de turizmi ilgilendiren konularının beraber incelenmesini kendisine konu olarak inceleyen alt bilim dalına Turizm Sosyolojisi denilmektedir”. [Barutçugil,1989:6].

Turizmin her boyutunda insanların birbirleriyle etkileşimi söz konusudur. Bu etkileşim toplumsal hareketliliği ortaya koymaktadır. Turizm olayının ortaya çıkmasında ve gelişmesinde sosyal karakterli faktörler rol oynamaktadır. Görülmektedir ki turizmin sosyal ve toplumsal boyutu çok önemlidir. Ayrıca turizm sosyolojinin temel konularından olan toplumsal kurumlarla da ilişkilidir. Turizmin sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik boyutu da vardır. Boş zamanları değerlendirme açısından ise çoğunlukla turizm devreye girmektedir. Turizm sosyal yapıyı etkilemektedir. Ulusal ve uluslar arası hareketlilik de turizmin belirgin özelliğidir. Bütün bu nedenler çerçevesinde turizmin

toplumsal yapıya etkileri değerlendirilirken yalnız gelir sağlayan, döviz kazandıran özellikleri ile ekonomik sonuçlarını değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel yapıyı etkilemesi açısından ekonomik olmayan konuları da incelemesi önem arz eder.[Özdemir,1990].

Sosyoloji ile turizmin oldukça sıkı bağı vardır. Turizmle ilgili her hareketin sosyolojik yönü de söz konusudur.

2.1.3. Turizm ve Toplumsal Hareketlilik

Turizm sosyolojik açıdan ele alındığında bir tür toplumsal hareketlilik olarak tanımlanabilir. Toplumsal hareketlilik, birey,örgüt,grup,rol,statü gibi toplumsal birimlerin fiziksel ve toplumsal mekanlarda yer değiştirmeleridir.

Turizmde toplumsal hareketlilik, yeni yerler görmek,tanımak,bilgi edinmek ve serbest zamanı değerlendirerek ,bu yolla eğlenmek tarzında oluşmaktadır.(Eralp,1974).

2.1.4. Turizmin Sosyolojik Etkileri

- Turizm hareketleri sosyal yapıya etki etmektedir.
- Turizm hareketleri toplum ve aile yapısına etki etmektedir.
- Turizm hareketleri ayrı insan topluluklarının ve ülkelerin birbirini tanımalarına etki etmektedir.
- Turizm hareketleri bir kısım turistik bölgelerin büyümesi ve kalkınmasına etki etmektedir.
- Turizm hareketleri toplumların sosyo-kültürel özelliklerine etki etmektedir.
- Turizm hareketleri,toplumsal değerlere,örf,adet ve hayat tarzlarına etki etmektedir.

2.1.5. Turizmin Birey Üzerine Etkileri

Bireyler çok değişik amaçlarla turizm olayına katılırlar. Aynı zamanda çok değişik arzu ve ilgilerle turizm olayına yönelmektedirler. Seyahat eden bireyler herşeyden önce seyahat tecrübesi kazanırlar. Bu tecrübelerinde seyahat ettikleri yöre veya ülke insanlarından etkilendikleri gibi kendileri de gittiği yer insanlarını etkilemektedir. Yerli halk-turist etkileşimi hangi yönde olursa olsun turizmin birey üzerindeki etkisini göstermeğe yetecektir.[Gürkan,1985].

2.1.6. Turizmin Aile Üzerine Etkileri

Turizm olayında müstakil bireylerden çok aile grupları dikkat çekmektedir. Her birey bir ailenin parçasıdır. Turizm olayını ailesi ile gerçekleştirmek eğilimi ağır basmaktadır. Aile fertleri hayatlarında çok şeyi paylaştıkları gibi seyahati de geziyi de paylaşmak isterler. Ülkemizde ve kültürel yapımızda daha çok akraba, eş dost ziyaretleri şeklinde seyahatler görülmektedir.[Özen,1987].

2.1.7. Turizmin Toplum Üzerine Etkileri

Turizm olayında iki farklı toplum ve bu farklı toplumların insanların bir karşılaşması daha doğrusu etkileşimi söz konusudur. Her iki tarafın da birbirlerini etkilemeleri gayet doğaldır. Ziyaret edilen ülke insanların hayat tarzları kişiler arası kurulan farklı ilişkiler turisti cezbede bilir.

Buradan hareketle denilebilir ki, turizm bir ülkenin insanların diğer ülke insanlarını anlaması ve değerlendirmesine önemli katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda yurtiçi turizmin önemi daha da açıklıkla ortaya çıkmaktadır. “İç turizme verilecek önem ülke tanınmasında ve farklı yöre insanların inanç, tutum ve kültür farklılıklarının bilinmesine katkı sağlayacaktır”.[Kalkan,1989:63].

2.2. TURİZM VE SEYAHAT MOTİVASYONU

2.2.1. Turizme Katılmada Sosyolojik Faktörler

Turizm olayına katılmayı, olumlu veya olumsuz bir kısım faktörler etki etmektedir. Bunların sosyolojik olanlarını sıralayacak olursak :

- Sosyal Durum
- Gelir Düzeyi
- Eğitim Düzeyi
- Sanayileşme ve teknoloji düzeyi
- Sürekli yaşanılan Yer
- Aile durumu
- Yaş (Toskay,1983).

2.2.2. Turizme Katılmada Ekonomik Faktörler

Bireylerin seyahat edebilmeleri gelir düzeyleriyle orantılıdır. Gelir düzeyi fazla insanlarda seyahat yoğunluğu ve sıklığı artmaktadır. Yüksek gelirli grupların iç ve dış seyahat yapma ve ulaşım aracının çeşidini belirlemede rol oynadığı bilinmektedir. Öte yanda konaklama tesisi seçiminde yine gelirin büyük etkisi vardır.

2.3. TURİZM SOSYAL YAPI VE SOSYO KÜLTÜREL BOYUT

2.3.1 Turizm Ve Sosyal Yapı

2.3.1.1 Turizm ve Sosyal Değişime Etkileri

Turizm toplumsal bir olaydır. “Turistlerle yerliler arasındaki etkileşim her iki tarafta da sosyal değişime neden olmaktadır. Toplumda değişim eğilimini etkileyen en büyük faktörlerden birisi turizm olayıdır”. [Pamir,1997:60].

Bir ülkede turizmin başlamasıyla toplumsal değişimin başladığını görmek mümkündür. Bu süreç turizmin gelişmesiyle doğru orantılı değişimin de hızlandığını hatta arttığını göstermektedir.

Turistlerin hayat tarzları,ve turistik davranışları ile ilişkiye girdikleri insanlara etki etmektedirler. Her yıl binlerce insanın gerçekleştirdiği turizm olayı ile,aile yapısında,inanç ve değer yargılarında,kültürel ve siyasal yapıda daha doğrusu sosyal yapıda çok önemli değişimler meydana gelmektedir.[Tekin,1994].

Turizmin etkilerini genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Turizm,yakın çevredeki güçlü çekim merkezlerine karşı topluluğun nüfus kaybını önler,nüfusun kendi doğal yapısı içinde gelişmesini sağlar.
- Kadın-Erkek arasındaki ayrım ve farklılığı dengeleştirme doğrultusunda etkiler.
- Kadının dışa açılma sürecini hızlandırır.
- İstihdam alan ve hacmini artırır.
- Boş zaman kullanımını daha akılcı yönde etkiler
- Gelir artışları sağlar.
- Turist aile ve hane halkı arasında yakınlaşma sağlar.

2.3.1.2. Turizm ve Tutum Değişmesine Etkileri

Turizmin bireysel davranış, aile ilişkileri, toplu yaşam tarzları, ahlaki tutumlar,değer sistemleri, yaratıcı güçler, örf ve adetler, geleneksel törenler ve toplum örgütlenmesindeki değişikliklere katkıları, onun, sosyal ve kültürel etkileri yoluyla olmaktadır. Diğer bir deyişle bunlar doğrudan ve dolaylı temasın, misafirlerle ev sahibi toplumun insanlar üzerindeki etkileridir.[Özdemir,1990].

2.3.2. Turizmin Sosyo-Kültürel Sonuçları

2.3.2.1. Turizmin Kültür Üzerindeki Etkileri

Dini İnanç ve Davranışların Değişmesi

Turizmin dinsel inançlar üzerinde etki ettiği gözlemlenen bir kanaattir. Fakat bu etki bir kısım ülkeler ve toplumlarında olumlu yönde olurken bir kısmında da olumsuz yönde olduğu görülmüştür. Tatile çıkma durumunda turistlerin dinsel davranışlarında değişim artma ve eksilme şeklinde görüldüğü gibi, Turistin karşı taraftan etkilenme ve etkileme içerisinde olduğu da bir vakıa olarak tespit edilmiştir. Örnek verilecek olursa Avrupa' ve Amerika'daki Hıristiyan ülkelerde turizm dini zayıflattığı buna karşılık putperest ülkelerin ise Hıristiyanlaştırılması yönünde etki ettiği görülmüştür.

Değer Yargılarının Değişmesi

Turizmin ahlaki değer ve davranışları etkilediği de düşünülmektedir. Yerli kültürün değer yapısını daha ticari ve maddeci bir nitelikte etkileme söz konusudur. Turizm öncesi parasız yapılan bir kısım hizmetlerin turizm sonrasında paralı yapılmaya başlanması gibi. Örneklendirilecek olursa bilgi vermek, yol göstermek, hatta en basitinden valiz taşımak hizmetleri turistik ortamda eski değerlerin değişmesi etkisini göstermiş paralı hale dönüşmesine neden olmuştur.

Yaşam Biçiminin Değişmesi

Yerlilerin yaşam biçimi itibariyle turistleri gözlemleyip etkilendikleri bilinmektedir. Zamanla turistlerden gördükleri yaşam biçimini benimsemeye başladıkları da ileri sürülmektedir. Turistlerin tüketim davranışları yerlilerde de tüketimi artırmıştır. Yine turistlerin kullandıkları bir kısım araç gereçler veya süs malzemeleri yerliler tarafından kullanılmaya başlandığı da gözlemlenmiştir.

Dilin Değişmesi

Turist yerli etkileşiminde dilin değişimi de söz konusudur. Daha çok yerliler turistlerin dilinden etkilendiği belirlenmiştir. Bu etkilenmede zorunluluk da kendini göstermektedir. Turistlere hizmet verebilmek için sadece tercüman rehberler değil turistle ilişkiye giren her birey turistin dilini öğrenmeyi sorumluluk bilmektedir. Turistlerle ilişki sonucu yabancı sözcüklerin yerli dilde artış oranı görölmüştür. Turizmin yerli dili doğrudan ilişki ,ekonomik değişim ve özendirme yollarıyla etkilediği söylenebilir.

Doğrudan İlişki Yoluyla

Turistlerin yerlilerin dilini bilmemeleri doğaldır. Her gittikleri yerin dilini bilebilmeleri de güçtür. Böyle olunca yerliler ister görevli ister sıradan turistle ilişkisi olabilen bireyler olsun turistlerin dilini kullanırlar.

Özendirme Yoluyla

Turistleri gözlemleyen yerliler onların yaşam biçiminden,saygınlıklarından etkilendikleri gibi dillerinden de etkilenmektedirler. Turistlerin dili bir saygınlık simgesi kabul edildiğinde saygınlık seviyesini yükseltmek isteyen yerliler turistlerin kullandığı dili benimseyecektirler.

Ekonomik Değişim Yoluyla

Bir kısım turistik işletmelerde yerli yerine göçmen çalıştırılması sonucu göçmenlerin dilinin yerliler tarafından saygınlık kabul edilerek benimsenmesi şeklinde etkileşim olmaktadır.

Sanatın Değişmesi

Turizmin yerli sanatı etkilediği de bilinmektedir. Bu etkileme bazı yerlerde yerli sanatın canlanmasına bazı yerlerde de bozulmasına neden olduğu görülmüştür. Turistlere yönelik yeni eserler üretilirken bunlarda sanat değeri yanında ekonomik değerin de hesaba katıldığı belirtilmektedir. [Doğan,1987].

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOKAT İLİ TURİZM POTANSİYELİ

3.1. TOKAT HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Orta Karadeniz Bölgesinin iç kesiminde yer alan Tokat, 5.000 yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. M.Ö. 3.000 Yıllarından başlayarak 14 devlet ve 5 beyliğin yaşayıp egemen olduğu Tokat, Yeşil ırmak kıyılarının dar ve nemli, İç Anadolu'nun geniş ve kuru alanlarından (başta, Canik Dağları olmak üzere) 3 dağ sırasıyla ayrılan Tokat, vadiler arasındaki bereketli topraklarından dolayı "Türkiye'nin Meyve Bahçesidir." Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde Tokat'tan söz ederken : " Bu havası hoş şehrin dört tarafında bahçe ve bostanlar içinden sular akar. Her bağında birer köşk, havuz, fiskiyeler ve çeşitli meyveler bulunur. Halk zevk ehlidir. Gariplerle dostturlar, kin tutmaz, hile bilmez, yumuşak huylu insanlardır. Cami, saray, köşk ve imaretleri o kadar sağlam ve güzel olur ki buralara girenler hayran olurlar" demektedir. Hacı Bektaşî-ı Veli nin hayırlı ve bereketli duaları ile bu eski ve tarihi şehir " alimler konağı, fazıllar yurdu ve şairler yatağıdır. [Köksal , 1986] .

Oğuz Türklerinin kumandanlarından Danişmend Melik Ahmet Gazi ordusuyla, kaleyi 1074 yılında alarak Bizans ordusuna çok ağır bir tokat vurdu. Böylece Bizans'a vurulan bu tokat şehrin ismi olarak yerleşti. Bazı kaynaklara göre ise ; Tokat'ın Togayit Türkleri tarafından kurulduğu ve bu oymak adının zamanla şehire isim olduğu vurgulanmaktadır. Tokat il topraklarının % 45'i dağlardan, % 40'ı plato ve yaylalardan, % 15'i ovalardan ibarettir. Kazova ve Artova ilin en büyük ovalarıdır. Artova ve Zile ovaları Çekerek suyu vadisinde, Erbaa, Niksar ve Reşadiye ovaları ise Kelkit vadisinde yer alan son yıllarda seracılığın ön plana çıktığı bereketli topraklardır. [a.g.e.].

Yeşilirmak'ın en büyük kolları olan; Kelkit Çayı, Tozanlı Çayı ve Çekerek Suyu Tokat'ın belli başlı akarsularıdır.

Reşadiye'deki Zinav Gölü, Kazova' daki Kaz Gölü, Almus İlçesindeki Almus Baraj Gölü Tokat İlinin bilinen gölleridir.

Tokat'ın yüzölçümü 9.958 m² olup, nüfusu 100.000'e ulaşmıştır.

Tarih boyunca çeşitli milletlerin kültür ve medeniyetlerinin gelip geçtiği Tokat'ta halen örf ve adetler, geleneksel el sanatlarının büyük bir bölümü devam etmektedir. Tokat 600 yıllık el yazmacılığının Anadolu'daki merkezidir. Tokat'tan çok sayıda ilim ve devlet adamı da yetişmiştir: İbn-i Kemal, Molla Hüsrev, Molla Lütü, Hekim Mustafa ve Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa bunlardan bazılarıdır. [Tokat İl Yıllığı , 1973].

3.2. TOKAT'IN TARİHÇESİ

Anadolu'nun Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Tokat engebeli arazi yapısı içinde, Yeşilirmak, Kelkit ve Çekerek Suyu gibi ırmakların hayat verdiği ovalarla tarih boyunca insanların yerleşmelerine sahne olmuştur. Doğu-batı yolu üzerinde olmasından başka, iç bölgeleri, güney Karadeniz'e bağlayan yolları da taşıması nedeniyle oluşan jeopolitik fonksiyonu, insanlık tarihi boyunca bu yörenin önemli yerleşim alanlarından biri olmasını sağlamıştır.

Kazılarda ele geçen buluntular, yörenin Kalkolitik Çağdan beri yerleşime açık olduğunu göstermektedir. Hitit, Frig, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde bu topraklar hep önemli birer yerleşim alanı olmuştur. Tokat merkez Aktepe (Bolus), Höyüğü ile Zile Maşat Höyük'ten elde edilen Hitit ve Frig buluntuları bunu doğrulamaktadır. Niksar ve Tokat Yağlıbasan Medreseleri ile Niksar Ulu Camii ve Tokat Garipler Camii yörenin önemli eserleridir, Tokat önemini Osmanlılar zamanında da korumuştur. Yöreyi gezen seyyahlar Tokat'ı, Bursa'dan sonra oturabilecek en güzel, en bakımlı şehir olarak tanımlamışlardır. [Yavi , 1986].

3.3. COĞRAFİ DURUM VE İKLİMİ

3.3.1. Tokat İlinin Coğrafi Durumu

Tokat ili Orta Karadeniz bölgesindedir. Doğusunda Ordu ve Sivas illeri, Batısında Çorum ve Amasya illeri, güneyinde Yozgat ve kuzeyinde ise, Ordu ve Samsun illeri ile komşudur. Daha ziyade birbirine paralel dağlarla ayrılmış ovalardan ibaret coğrafi yapıyı yer yer yaylalar da oluşturmaktadır. Bunlar Turhal Tokat arasında Kazova, Erbaa ve Niksar ovaları ve Artovadır. Yaylalardan en önemlisi ise Turistik değere de sahip olan Niksar Çamiçi yaylasıdır. Yeşilirmak ve Kelkit çayı ile Çekerek çayları da yeşilirmağın kolları olarak Tokat arazilerini sulamaktadır. Dağlık kısımlar ise ormanlık olduğundan yeşille kaplıdır. Tokat'ın coğrafi alanı 99.555 km² dir. [Tokat İl Yıllığı , 1973] .

3.3.2. Tokat İlinin İklimi

Tokat merkezinin rakımı 608 m, Erbaa ve Niksar vadilerinin ise 210 m. dir. Gerek rakım durumu gerekse Karadeniz etkisi Tokat iklimini etkilemektedir. Bir nevi Karadeniz ve Akdeniz iklimi karışımı özelliklerinde geçiş iklimi görülmektedir. Rakımı yüksek yerlerde ki en önemli kısmı Başçiftlik ilçesi ve çevresinde görüldüğü gibi sert soğuk iklim görülür. Sivas ve Yozgat komşusu olan kısımlarda ise içAnadolu iklimi görülebilir. Büyük bir kısım bölgelere Karadeniz iklimi hakimdir ve yağış fazladır.

3.4. TOKAT TURİZM POTANSİYELİ

Turizm Bakanlığının hazırladığı internet sitesinde Tokat ili turizmi, şu şekilde tanıtılmaktadır:

Kültür Turizmi

Antik kentler:

- Sulusaray: Sebastopolis Antik Kenti,
- Merkez:Komana Antik Kenti,
- Zile:Maşat Höyük (Tapigga),
- Almus:Tufantepe Antik Kenti,
- Turhal:Dazya Köyü (Dazimantis)

İnanç Turizmi

- Meydan Camii (Merkez)

İpek yolu:

- Merkez:Taş Han,
- Sulu Han,
- Yağcıoğlu Hanı,
- Develik Han,
- Paşa Han, Pazar:
- Mahperi Hatun Kervansarayı

Termal Turizm

- Sulusaray Kaplıcaları,
- Reşadiye Kaplıcası

Yayla Turizmi

- Topçam Yaylası,
- Batmantaş Yaylası,
- Dumanlı Yaylası,
- Bugalı Yaylası,
- Çamiçi Yaylası,
- Bozcalı Yaylası,
- Kızılcaören Yaylası,
- Girlevik Yaylası,
- Ceğet Yaylası

Ornitoloji (kuş gözetleme) Turizmi

- Reşadiye

Foto Safari

- Reşadiye Zimav Gölü,
- Yaylalar

Botanik (Bitki İnceleme) Turizmi

- Topçam,
- Girlevik,

- Cihet Yaylaları

Kamp - Karavan Turizmi

- Topçam Yaylası,
- Dumanlı Yaylası

Mağara Turizmi

- Ballica Mağarası (Pazar)

Turizm Amaçlı Sportif Faaliyetler

Rüzgar Sörfü:

- Almus Baraj Gölü

Bisiklet Turları:

- Almus Baraj Gölü,
- Reşadiye Zimav Gölü çevresi

Olta Balıkçılığı:

- Zimav Gölü,
- Yeşilirmak,
- Almus Baraj Gölü

Dağ ve Doğa Yürüyüşü:

- Almus-Ceğet Beldesi Kırsal kesimi,
- Topçam Yaylası,
- Girlevik Yaylası

Atlı doğa yürüyüşü :

- Yaylalar

Bunlara ilave olarak, sosyo-kültürel unsurları içeren Tokat Turizminin turizm potansiyel çeşitlerinden de bahsetmek mümkündür.

Danişment Türklerinden Eserler

- Garipler Camii
- Çukur Medrese

Selçuklu Türklerinden Eserler:

- Pervane Külliyesi
- Hıdırlık Köprüsü

İlhanlı Türklerinden Eserler

- Sentimur Türbesi
- Aceptsir Türbesi

Osmanlı Döneminden Eserler

- Ulu Cami
- Takyeciler Camii
- Ali Paşa Camii
- Ali Paşa Hamamı
- Hisariye Medresesi
- Develik Han
- Sefer Paşa Türbesi
- Sümbül Baba Zaviyesi
- Ali Tusi Türbesi
- Burgaç Hatun Türbesi
- Sevdakar Türbesi
- Erenler Türbesi
- Pir Ahmet Bey Türbesi
- Meydan Camii
- Behzat Camii
- Saat Kulesi
- Alaca Mescid
- Kazancılar Mescidi
- Hamza Bey Mescidi
- Mustafa Ağa Hamamı
- Tahtakale Hamamı
- Çay Hamamı
- İvaz Paşa Hamamı
- Pervane Hamamı

- Latifoğlu Konağı
- Yazmacılar İşhanı

Tokat İlçelerinde Tarihi Eser Turizm Potansiyeli

Almus

- Tufantepe
- Maksut
- Mal Kayası

Niksar İlçesi Tarihi Eser Turizm Potansiyeli

- Niksar Kalesi
- Melik Ahmet Gazi Türbesi
- Kırk Kızlar Türbesi
- Ulu Camii
- öreği Büyük Camii
- Llecizade Kardeşler eşmesi
- Taş Köprü

Pazar İlçesi Tarihi Eser Turizm Potansiyeli

- Selçuklu Kprs
- Cuma Camii
- Hacı Sinan Camii
- Mahperi Hatun Kervansarayı

Sulusaray İlçesi Tarihi Eser Turizm Potansiyeli

- Antik Sepastopolis Kenti

Turhal İlçesi Tarihi Eser Turizm Potansiyeli

- Turhal Kalesi ve Kale Mağarası
- Mehmet Dede Türbesi
- Ali Yavuz Türbesi

Zile İlçesi Tarihi Eser Turizm Potansiyeli

- Zile Kalesi
- Maşat Höyük

Tokat Turizminin Kültürel Potansiyeli

- Tokat Turistik El Sanatları
- Tokat Yazmacılığı
- Dokumacılık
- Bakırcılık
- Halıcılık
- Diğer El Sanatları

Tokat Mutfağı (Yemek ve Gıda Ürünleri)

- Tokat Kebabı
- Tokat Çemeni
- Tokat Bat Yemeği
- Tokat Kuşburnu Ürünleri
- Zile Pekmezi
- Kazova Üzümü
- Niksar Ayvaz Suyu
- Almus Cihet Yayla Şenliği

Tokat ve Çevresinde Yöresel Sosyal Görüntüler

Festivaller-Şenlikler- Panayırlar

- Zile Panayırı
- Turhal Kültür Festivali
- Niksar Çamiçi Yayla Şenlikleri
- Almus Hıdırellez Şenliği
- Erbaa Çilek Şenliği
- Reşadiye Büşürüm Yayla Festivali

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MAĞARA TURİZMİ ve BALLICA MAĞARASI

4.1. MAĞARA

4.1.1. Tanımı

Yeraltında bulunan, en az bir insanın girebileceği kadar genişliğe sahip olan boşluklara mağara denir. Bunlar bir kaç metreden, kilometrelerce uzunluk ve yüzlerce metre derinlik veya yüksekliğe ulaşabilirler.

4.1.2. Mağara Çeşitleri

Mağaralar oluşum şekline göre olarak iki gruba ayrılır :

- Doğal mağaralar
- Yapay mağaralar

Doğal mağaralar

Buna karşılık ana kaya oluşurken veya oluşuktan sonraki fiziko-kimyasal olaylarla oluşan mağaralara da doğal mağara adı verilir. Bu grup mağaralar oluştuğu kayaya bağlı olarak, gelişim zamanına göre birincil mağaralar veya ikincil mağaralar olmak üzere iki alt gruba ayrılırlar.

Yapay mağaralar:

İnsanların kazdığı (kaya mezarları ile volkanik tüf veya marnlarda açılan yeraltı şehirleri, kaya evleri ve tapınaklar, meyve-sebze depoları...vb.) veya hayvanların oyduğu boşluklar yapay mağaraları oluştururlar.

4.1.3. Mağaraların Jeolojik Özellikleri :

Ana kaya ile birlikte oluşan mağaralara birincil mağara adı verilir. Lav mağaraları, buzul mağaraları, traverten boşlukları gibi. Anakaya oluştuktan sonra gelişen mağaralara da ikincil mağaralar adı verilir. Karbonatlı (kireçtaşı, dolomitik kireçtaşı, dolomit, karbonat çimentolu konglomera ve kumtaşı), sülfat (jips) ve klorürlü (tuz) kayaların yeraltı suları tarafından aşındırılması sonucu oluşan mağaralar bu grupta yer alırlar. Mağaraların oluşumuna ortam hazırlayan en önemli kaya, kireçtaşıdır. Bu kayaların kimyasal bileşimi ve bol çatlaklı yapıları mağara gelişimine uygun ortam hazırlamıştır.

Derinlikleri yüzlerce metreyi bulabilen bu mağaraların araştırması son derece zor ve tehlikelidir. Buna karşılık ova, göl veya nehir seviyesine yakın bölgelerde veya hemen altlarında geçirimsiz birimlerin bulunduğu kireçtaşlarında son derece uzun ve yatay mağaralar gelişmiştir. Bu mağaralara dışarıdan su girse de (düden veya su batan), çoğunlukla içinden su çıkan kaynak durumundadır. Birbirine bağlı bir kaç kattan oluşan bu mağaraların içleri yer yer göller, damlataş havuzları ve her türden damlataşlar ile kaplı olabilir.

Mağaralar karanlık boş galeri ve salonlardan oluşmamışlardır. İçleri, yerüstü ve yeraltı suları tarafından dışarıdan getirilmiş kil, mil, çakıl, blok ve moloz yığınları ile yerinde oluşmuş damlataşlar ile kaplıdır.

Mağara çökellerinin biçim, boyut ve değişik renkli olmalarında mağaranın geliştiği ana kayanın kimyasal bileşimi, tabakaların duruşları, çatlak veya kırık yapıları ile yeraltı sularının fiziksel ve kimyasal özellikleri belirleyicidir.

Mağaralar ve Damlataşlar:

Yeraltı sularının genel özellikleri, mağaraya giriş şekilleri, mağaradaki hareketleri ve mağarayı oluşturan kayacın fiziksel-kimyasal yapısına göre damlataşlar 5 gruba ayrılır:

- 1- Damlama ve sızma ile oluşan damlataşlar (sarkıt, dikit, sütun, duvar damlataşları, göğüslük, sayvan, soğan sarkıt, filayağı sarkıt, mantar dikit...)
- 2- Aykırı (erratik) şekiller (heliktit veya ekzantrik, mağara kalkanı,. mağara çiçeği, mağara iğnesi, mağara karnıbaharı, patlamış mısır şekilleri...)
- 3- Suyun yüzeyde serbest akımı ile oluşanlar (örtü damlataşı, damlataş köprüsü, şelale damlataşları)
- 4- Su altında ve düzeyinde oluşanlar (damlataş havuzu, mağara incisi, mağara sütü)
- 5- Buz oluşumları

Mağara ve Sarkıtlar:

Mağaraya ulaşan suların ilk oluşturduğu şekil sarkıtlardır. Tavandaki çatlaklar veya tabaka aralarından damlayan bu sularda bir kısım CO₂'in serbest hale geçmesiyle damlanın çevresinde ince, yarım küre şeklinde CO₃ çöker. Dairesel çekirdeğin ortası boş olduğundan, su buradan damlar. Damlayan her su, bu çekirdeği silindirik olarak büyütür. Böylece, zamanla içi boş, genişliği her yerde eşit çubuk makarna veya tüp şeklinde saydam şekiller oluşur. Sarkıt oluşumunun başlangıç dönemini karakterize eden bu şekillere makarna sarkıt adı verilir ve damlamanın seyrinde herhangi bir değişiklik olmadığı sürece çapları 5-10 mm, boyları 1-3 metreye ulaşabilir.

Düşey yönde büyüyen makarna sarkıtlarının içindeki kanalın tıkanması veya su akımında küçük bir değişikliğin olması durumunda, sular makarnanın içinden değil, dış yüzünden akarlar. Böylece düşey yönde uzama ile yanal yönde kalınlaşma birlikte olur. Dış görünüşleri genel olarak havuca benzeyen sarkıtların geometrileri, damlanın devamlılığına, çatlak yapısına, tabakaların duruşuna, mağara tavanının yüksekliğine ve mağaradaki yeraltı suyunun oynama düzeyine göre: huni, küre, yumru veya silindir şeklinde olabilir. Dış yüzeylerinde, genellikle yüzeye paralel olarak gelişen büyüme tabakalarının enine kesitleri, iç içe halkalar şeklindedir.

Mağara ve Dikitler :

Mağara tavanından damlarken sarkıtları oluşturan veya oluşturmeyen kalsiyum bikarbonatlı sular tabanda düştükleri noktada, buharlaşma ve CO₂ kaybı nedeniyle, bir çekirdek etrafında çökeliyorlar. Damlama sonucu sıçrayarak yayılan suların, damlama noktasındaki çekirdeğin çevresindeki karbonat çökelişini üst üste devam ederek dikitleri oluşturur. Şekli ve büyüklükleri tavadan düşen suyun akış şekli ve miktarı ile içerdikleri CO₃ oranına bağlı olarak değişen dikitler, başlangıçta kubbe biçimindedir ve üst kesimleri damlamaya bağlı olarak çukurdur. Genel olarak kesintisiz damlayarak akan sular, taban ve üst kesimlerinin kalınlıkları hemen hemen birbirine eşit dikitleri oluşturur. Buna karşılık kalınlığı az, boyu büyük dikitler ise akışı az olan sızıntıların altında oluşurlar. Dikitlerin şekillerinde görülen değişiklik veya bozulmalar, büyümeleri sırasında iklim koşullarındaki farklılıklar ile mağaradaki çökme ve oturmalarından ileri gelir.

Dikitler, sarkıtlara oranla daha büyük olmalarına rağmen, merkezi tüplerden yoksundurlar. Bunların merkezleri yatay tabakalardan meydana gelirken, kenarlarında düşey ve ince yapraklar görülür. Ayrıca sarkıtlar gibi ışınal büyümezler.

Sarkıt ve dikitler gelişimlerini sürdürdüklerinde belirli bir zaman sonra birleşerek sütun veya kolonları oluştururlar. Mağaranın tabanından tavanına dayanan sütunların merkezlerinin üst bölümleri sarkıt, alt bölümleri ise dikit yapısındadır. Bununla birlikte, birleşmeden sonra, tüm yüzey tavadan sızan veya damlayan suların etkisinde kalır ve sarkıt gelişimine döner. Gelişmelerinde damlayan suların sürekli yer değiştirmelerinin etkili oldukları sütunlar, zamanla büyüyerek ve birleşerek, mağara boşluklarını salon veya odalar şeklinde bölerler.

Mağara ve Duvar Damlataşları:

Mağaralarda en çok görülen şekillerden biri de duvar damlataşlarıdır. Mağara duvarı ve duvara yakın tavadan sızan suların oluşturduğu bu şekiller perde damlataşı, bayrak damlataşı, org ve flama gibi adlar alırlar.

Mağara tavan, duvar veya tabanında, yer çekimine aykırı olarak değişik yönlerde ve şekillerde gelişmiş, karbonatlı ve sülfatlı çökellere aykırı şekiller adı verilir. Bu şekillerden en yaygın olanı ekzantrik (heliktittir). Mağaraların rüzgar hareketi olan alçak tavanlı, dar girinti veya galerilerinde oluşan ekzantrikler, değişik yönlerde (aşağı, yukarı, yanal) gelişmiş, tüpsü veya makarna sarkıtlardan meydana gelmişlerdir.

Eğimi az mağaralardaki çalkantılı gölcükler ile belirgin bir akışı olan yeraltı derelerinin tabanında; yan duvarlarda ve su düzeyinin hemen üzerinde damlataş havuzları oluşur. İçinde su bulunan çoğu mağarada gelişebilirlerse de genellikle akış hızı az yeraltı dereleri ile arkası kesilmeyen sızıntılı su giriş önlerinde meydana gelen damlataş havuzları, mağaraların karşılıklı iki duvarını set şeklinde birleştirdikleri gibi, iç içe halkalar şeklinde de gelişebilirler. Genel olarak 0,2-5 m derinliğinde olan havuzlar, suyun geldiği yöne doğru yükselerek (iç bükey) gelişirler ve üstleri kubbe şeklinde kapanabilir.

Mağaraların yaygın kullanım alanları:

Herhangi bir mağaranın oluşum ve gelişim özellikleri ile iklimik durumu, o mağaranın hangi amaçlarla kullanılacağını belirler. Dünyada mağaraların kullanım amaçlarına göre şu alanlarda kullanıldığını saymak mümkündür :

- Turizm
- Doğal soğuk hava depolamacılığı
- Hayvansal ürünlerin (tulum peyniri, yağ,..) olgunlaştırılması ve korunması
- Kültür mantarcılığı
- Solunum yolu hastalıkları
- Sıvılaştırılmış gaz, doğal gaz ve akaryakıt depolanması
- Askeri amaçlarla sığınak ve korunak
- Guano (yarasa gübresi) üretimi
- Plaser mineral çıkarımı
- Yeraltı suyu havzalarının belirlenmesi ve yüzeye çıkartılması
- Kaynak sularının kirlenme odaklarının ve koruma yöntemlerinin belirlenmesi

- Bölgesel jeolojik, jeomorfolojik, hidrolojik, hidrojeolojik, antropolojik ve paleoekolojik özelliklerin tespit edilmesi

4.2. MAĞARA TURİZMİ

Mağara oluşumları bakımından önemli bir jeolojik-jeomorfolojik nitelik olan karstlaşma (karstik alanlar) ülkemizde Toroslar, Orta Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Trakya ve kuzeybatı Anadolu bölgelerinde büyüklü-küçüklü binlerce mağara oluşumlarına neden olmuştur. Türkiye'de görülmeye değer, hatta dünya literatürüne geçmiş mağaralar mevcut olup bunların bazıları şunlardır:

Antalya'da:

- Damlataş Mağarası (Alanya) (Astım hastalığına iyi gelmektedir.)
- Karain Mağarası (Türkiye'nin en büyük doğal mağaralarındandır.)
- Derya Mağarası (Dikey bir mağaradır.) Beldibi Mağarası (Mağarada mezolitik kültürleri içeren 6 tabaka tespit edilmiştir.)
- Sırtlanini Mağarası (Afrodisias harabelerine yakındır.)

Aydın'da

- Aslanlı (Yaren) Mağarası (Kuşadası'na yakındır.)

Burdur'da

- İnsuyu Mağarası (Toplam 597 m. uzunluğundadır.)

Elazığ'da

- Buzluk Mağarası (Hava sirkülasyonu sayesinde Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında buzdan sarkıt ve dikitler oluşmaktadır.)

Gümüşhane'de

- Karaca Mağarası (İlginç oluşumlara sahiptir. Sarkıt, dikit, bayrak, org desenli duvar, çiçek, inci vs., bunlar çok değişik renklerdedir.)

Karaman'da

- Manazan mağaları (Taşkale) (20 dolayında odadan oluşan Bizans dönemine ait bir yerleşme yeridir. Mağarada bulunan mezarlıkta günümüze kadar organik yönden bozulmadan kalmış cesetler vardır.)

Kastamonu'da

- Ilgarini (Ilvarini) Mağarası (FAO tarafında dünyanın 4. büyük mağarası ve doğa, dünya ölçeğinde bulunmuştur.)

Kütahya'da

- Frig Vadisi Mağaraları (M.Ö. 500-600 yıllarında kayaların elle oyulmasıyla yapılmıştır.)
- İnli Köy Mağaraları (Sabuncupınar) (Bizans devrinden kalma, kayalar üzerine oyulmuş mezarlar olduğu sanılmaktadır.)

Mersin'de

- Ashab-ı Kehf Mağarası (Hıristiyan ve Müslümanlarca kutsal bir ziyaret yeri olarak kabul edilmektedir.)
- Çukurpınar Düdeni Mağarası (Anamur) (Türkiye'nin en büyük mağarasıdır, 1990 yılı araştırmalarına göre.)
- Köşekbükü Mağarası (Anamur) (Astımlı hastalar şifa bulmaktadır.)

- Cennet Obruk Mağarası (Silifke) (Mersin'de en çok ilgi çeken doğal oluşumlardan biridir.)
- Cehennem Obruk Mağarası (Silifke) (Cennet Obruğuna nazaran daha dar ve diktir.)
- Narlıkuyu Mağarası (Silifke) (Geniş salonları vardır.)

Tokat'da

- Ballica Mağarası (Pazar) (Dünyanın 8. harikası denilebilir.)

Zonguldak'da

- Gökgöl Mağarası (Son derece zengin ve güzel oluşumlar mevcuttur.)
- Cehennemağzı Mağarası (Ereğli) (İlk önce doğal olan mağara, daha sonra insanlar tarafından şekillendirilmiştir.)

Türkiye'de bunlardan başka daha birçok irili-ufaklı mağara mevcuttur.

Turizm Amaçlı Uygulama Projesi Hazırlanan Mağaralar

- **Narlıkuyu (Dilek) Mağarası** (Silifke-İÇEL)
- **Dim Mağarası** (Alanya-ANTALYA)
- **Zindan Mağarası** (Aksu-İSPARTA)
- **Karaca Mağarası** (GÜMÜŞHANE)
- **Ayını Mağarası** (Yalvaç-İSPARTA)
- **Kuz Mağarası** (Kesme-İSPARTA)
- **Gökçeler Mağarası** (Milas-MUĞLA)
- **Yerküpe Mağarası** (Kavaklıdere-MUĞLA)
- **İnönü Mağarası** (Sarıdris-MUĞLA)
- **Gökgöl Mağarası** (ZONGULDAK)
- **Cehennemağzı Mağarası** (Krdz.Ereğli-ZONGULDAK)
- **Dupnisa Mağarası** (Demirköy-KIRKLARELİ)

- **Gürcüoluk Mağarası** (Amasra-BARTIN)
- **Dodurgalar Mağarası** (Dodurgalar-DENİZLİ)

- **Sulu Mağara** (Keskin-KIRIKKALE)
- **Zeytintaşı Mağarası** (Serik-ANTALYA)
- **İnsuyu Mağarası** (BURDUR)

Uygulama Projesi Yapılan ve Turizme Açılan Mağaralar

- **Narlıkuyu (Dilek) Mağarası** (Silifke-İÇEL)
- **Karaca Mağarası** (GÜMÜŞHANE)
- **Balıca Mağarası** (Pazar-TOKAT)
- **Dim Mağarası** (Alanya-ANTALYA)
- **Zindan Mağarası** (Aksu-İSPARTA)
- **Gökgöl Mağarası** (ZONGULDAK)

4.3. BALLICA MAĞARASI

Coğrafi ,Jeolojik ve Turistik Konumu

Tokat' ın batısında Akdağ' ın Yeşilirmak Havzasına bakan kuzey yamacında yer alan Balıca Mağarası Tokat' a 36 km Pazar ilçesine ise 8 km uzaklıktadır. Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu 20.09.1991 gün ve 1099 sayılı kararı ile 3. derece arkeoloji sit alanı olarak kabul edilmiştir. Balıca Mağarası 1996 'da turizme açılmıştır. İn deresi vadi tabanından 40 km yukarıda deniz seviyesinden ise 1085 m yükseklikteki mağaranın yan kolları ile toplam uzunluğu 680 m' dir. 200-250 milyon yıl öncesine ait permo-trias mermerleri içinde yarı yatay, yarı dikey olarak birbirine bağlı beş kat ve sekiz büyük salondan oluşmuştur. Girişe göre + 0.00 kotuna göre en yüksek noktası + 19 m , en derin noktası - 75 m olmak üzere 94 m'lik bir düzeyde oluşan mağara en azından üst pilyosen' den (8 2 milyon yıl önce) beri gelişimini devam ettirmektedir.

İçindeki damlataş birikimi ve birbirinin üzerinde bulunan katlara göre çok önemli gelişim özelliği gösteren mağarada sarı,kırmızı ve beyazın her tonu ile mavi ve yeşilin harmanlandığı sarkıt, dikit, sütun, bayrak ve perde damlataşları mağara gülü ve iğneleri,

içi su dolu damlataş havuzları, soğan ve fil ayağı sarkıtları, mantar, dikitler ile büyük bir damlataş ormanını oluştururlar.

Mağaranın en karakteristik özelliği ülkemizin hiçbir mağarasında rastlanmayan soğan sarkıtlarıdır. Mağaranın değişik yerlerinde koloniler halinde yaşayan " cüce yarasalar" en belirgin canlı grubunu oluştururlar. Ayrıca mağaranın süzölmüş polen ve tozlardan arınmış bol oksijenli havası solunum yolu rahatsızlığı olan hastalara iyi gelmektedir.

Balıca Mağaraları modern bir çevre düzenlemesine sahiptir. Balıca Mağarası'nın insanı büyüleyen gizem dolu dünyasından dışarı çıkıldığında ; mağara önünde bulunan tesislerde dinlenirken, doğal çevrenin güzelliği daha iyi farkedilir. İnsan burada kendini uçaktan bakıyor gibi hisseder.

Balıca Mağarası için hazırlanan internet tanıtım sayfasında bu dünya harikası mekana gitmek ve görmek için şu bilgiler yer almaktadır:

"Arabamız, dağların arasından kıvrıla kıvrıla akan Yeşilirmak'ın suladığı verimli ovada hızla ilerliyor. Ovanın iki yanını saran dağların bitiş noktalarını belirleyen kavakları izliyor gözlerimiz. Turhal'ı geçip Tokat'a ilerlerken Pazar sapağını görüyoruz. Sapaktan döndükten birkaç kilometre sonra Anadolu Selçuklularının yaptırdığı, Yeşilırmağın gürül gürül akan sularının ve yılların yıpratamadığı köprüden geçiyoruz. Artık tarihî Kral yolu'ndayız. Yüzyıllardan beri kervanların dinlenme noktası olarak kullanılan, 1238 tarihinde yapılmış Mahperi Hatun Kervansarayı da hemen burada. Ama bu uzun yolculuğun asıl sebebi, insanoğlunun yüzyıllardır emeğini ve zekasını katarak yarattığı bu tarihî eserler değil. Daha insanoğlu tarih sahnesine çıkmadan önce de doğa kendi kendine, kendi taşından toprağından güzellikler üretmeye başlamıştı. 1085 metre yükseklikteki Balıca Mağarası, doğanın bu inanılmaz işçiliğinin dünya üzerindeki en güzel örneklerinden biri. Balıca Mağarası'nın ilk sakinlerinin, kanun kaçakları, define avcıları ve çobanlar olduğu sanılıyor. Ancak mağaranın resmen tespit edilmesi ve öneminin anlaşılması 1990-91 yıllarına rastlıyor. Bu tarihten sonra mağaranın gezilmesini kolaylaştıracak bir yürüyüş platformu ve doğal yapıya zarar vermeyecek bir ışıklandırma sistemi kuruluyor. Yaz kış ortalama 18 derece sıcaklığın hüküm sürdüğü Balıca Mağarası, haşmetini gizleyen küçük bir

galeriyle açılıyor. Giriş kısmının hemen arkasındaki Havuzlu Salon'da, sıcaklığın biraz daha yüksek olması (20o C) ve nem oranının düşüklüğü (yüzde 54) yüzünden, damlataşları oluşturan kalsit kristalleri arasındaki bağ zayıflamış ve pul pul soyulmuşlar. Havuzlu Salon'dan sonra, dar bir geçitten geçerek Büyük Damlataşlar Salonu'na ulaşıyoruz. Dev boyutlu sarkıt ve dikitlerin arasında bir an başınız dönüyor. Nesnelerin büyüklüğü ve kendi ebatlarınız konusunda garip bir illüzyon yaşıyorsunuz. Bu bölümdeki oluşumların renk çeşitliliği de insanı hayrete düşürüyor. Kırmızı demir minarellerinden, sarı renk ise demirin bir başka türü olan "limonit"ten kaynaklanıyor. Mavi ve yeşil renkler ise, bakırın türevleri olan "azurit" ve "malakit"li suların oluşmuş 18 metrelik bir inişle ulaşılan Fosil Salon'a, içinde yaşayan ve mikroorganizmaları yiyerek beslenen yarasalardan dolayı Yarasalı Salon da deniyor. Mağaranın en genç ve en yeni oluşumlarının yer aldığı bu bölümde, halen gelişim halinde bulunan makarna sarkıtları (yavru sarkıtlar), mağara gülleri, mağara iğneleri ile içi su dolu damlataş havuzları bulunuyor.

Buradan, yer yer 20 metreye yaklaşan kuyuların bulunduğu Çöküntü Salonu'na geçiliyor. Daha çok mantar kayaların yer aldığı bu bölümden sonra büyük sütunlar tarafından 3 ayrı salona ayrılan Muhteşem Galeri'ye ulaşıyoruz. Galerinin en kuzeyinde bulunan Mantarlı Salon'un özelliği olağanüstü irilikteki soğan sarkıtlar ve mantar şeklinde gelişmiş dikitler.

Galerinin orta bölümünde yer alan Sütunlar Salonu, adını salonu birçok odaya ayıran makro sütunlardan almış. Yüksekliği 15 metreyi bulan salonun kenarlarında damlataş havuzları bulunuyor. Sütunlar Salonu'ndan bir basamakla ayrılan Genç Salon, mağaranın en yeni oluşumlarından. Girişten yaklaşık 50 metre aşağıda yer alan bu salonda, hemen her tür damlataş oluşumu birarada bulunuyor. Tabanda yer alan dikit ve havuzlar, yan yüzeylerde bulunan bayrak ve perde damlataşları, tavanda ise büyük sarkıtlar, salonu bir damlataş müzesine çevirmiş adeta. Tavanın giderek alçaldığı ve tabanla birleştiği mağaranın son bölümünde, oluşumları halen devam eden çok sayıda soğan sarkıtı bulunmakta. Mağara'nın şu anda gezilebilen salonları bu kadar. Ancak, çok dar bir geçitle inilen alt kısımda, dev bir yeraltı gölünün bulunduğu biliniyor. Önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmalarla bu bölümün de ziyarete açılması için

çalışılıyor. Mağaranın daha derinlerinde neler bulunacağı da şimdilik bir bilinmeyen. Yan yolları ile toplam 680 metre uzunluğa sahip olan Ballica Mağarası, dünyanın pek çok yerindeki bilim adamlarının ilgisini üstüne çekmiş son yıllarda. Mağaranın en önemli özelliği, mağara oluşumlarının her çeşidini bir arada bulundurması. Bu anlamda bir çeşit sarkıt-dikit oluşumları müzesi niteliğine sahip.

Dönüş yolunda, yine kavak ağaçları boyunca ilerleyen yoldayız. Gözümüzün önünde yüksek dağlar, yemyeşil ova, meyve bahçeleri, bacalarından duman tüten köy evleri ve tüm bunların arasında emeğiyle yeryüzüne biçim veren insanlar var.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

5.1. ARAŞTIRMANIN KONU VE AMACI

Araştırmanın konusu Tokat Ballica Mağarası, Mağaranın turistik değeri ve yöre insanların turizme karşı sosyo kültürel tutumları olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın amacı öncelikle Tokat turizm potansiyelinin tespiti ve bunun içerisinde Ballica Mağarasının yerinin belirlenmesidir. Ayrıca yöre insanının sosyo kültürel ve ekonomik özelliklerinden hareketle turizm olayına karşı tutumlarının ortaya

konulmasıdır. Netice itibariyle bölgenin turizm açısından daha fazla çalışmalar yapılarak kalkınmasına katkı sağlamaktır.

5.2. ARAŞTIRMANIN BEKLENTİLERİ

Araştırmamızın beklentileri şu şekilde edilebilir :

- ✓ Turizm olgusu sosyo-kültürel ve ekonomik bir olaydır.
- ✓ Turizm olayı sosyal hayat alanında meydana gelmektedir.
- ✓ Turizm olayının Sosyoloji bilimi ile yakın ilişkisi vardır.
- ✓ Turizm hareketleri sosyal yapı üzerinde etkili olmakta ve sosyal yapının değişiminin sürükleyici gücünü oluşturmaktadır.
- ✓ Turizm hareketleri aynı ülke insanların birbirini tanmasına vesile olduğu gibi, farklı ülke insanların birbirlerini tanmasına da vesile olmaktadır.
- ✓ Turizm hareketlerinin; aile ve toplum yapısı üzerinde, kültürel değerlerde, örf, adet ve ananeler üzerinde, hayat tarzı üzerinde, çevre üzerinde, değer yargılarında, alışkanlıklarda, değişen nüfus ve ilgiler üzerinde etkileri vardır.
- ✓ Turizm hareketleri belirli bölgelerin büyümesine ve kalkınmasına neden olmaktadır.
- ✓ Netice itibariyle denilebilir ki, turizm hareketleri sosyal yapıda etkili olduğu içindir ki, araştırmamızın yapıldığı Ballica Mağarası çevresinde de sosyal yapının olumlu yönde değişmesine etkili olmuştur.

5.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

5.3.1. Araştırma Evreni

Katılımlı gözlem, derinlemesine mülakat ve anket tekniklerinin kullanıldığı araştırmanın alanı Tokat Ballica Mağarası'na yakın çevre, yöre insanlarıdır.

5.3.2. Örneklem Seçimi

Tokat ili , Turhal ve Pazar ilçeleri muhtarlıklarından elde edilen listelerden yararlanılarak tesadüfi olarak seçilen 350 kişiye anket uygulanmıştır. Bir kısım anketlerin istenen ciddiyetten uzak olması neticesi 50 kadarı iptal edilmiştir. 300 adet anket yorumlamaya tabi tutulmuştur.

5.4. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

Araştırma hem kuramsal hem de uygulamalı olduğu için iki tür veri toplama kaynağı kullanılmıştır. Bunlardan biri yazılı kaynaklar, ikincisi ise alan kaynaklarıdır. Yazılı kaynakların taranması aşamasında yayınlanmış kitap, istatistik, internet siteleri ve tezlerden istifade edilmiştir.

Uygulama kısmında araştırmanın evrenini temsil edebilecek sayıda orantılı basit tesadüfi bir biçimde örneklem seçilmiş ve deneklere uygulamak üzere soru hazırlanmıştır. Hazırlanan 83 adet anket sorusunda hem kapalı hem de açık uçlu sorular vardır. Bunun yanında katılımlı gözlem ve mülakat teknikleri de kullanılmıştır.

5.5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN TEMEL KAVRAMLAR

Araştırma kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Kuramsal kısımda araştırmanın teorik boyutu ele alınmıştır. Kuramsal çerçevede incelenen konular araştırılan konuya ışık tutacak temel kavramlardır. Araştırmada kullanılan temel kavramlar “Turizm, sosyoloji, toplumsal değişim, sosyal yapı, tutum, değerler ve kültür” kavramlarıdır.

Toplumsal Değişme, toplumsal yapıda ve dolayısıyla toplumsal ilişkiler düzeyinin biçiminde, bileşiminde, özünde ve onu oluşturan öğeler arasındaki dengede veya toplumsal kurumların kendilerinde ve aralarındaki ilişkilerde meydana gelen niceliksel ve niteliksel farklılaşmalar ve başkalaşmalar olarak tanımlanmaktadır.

5.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Anket Tokat il merkezi ve ilçelerinden Turhal ve Pazar'da yapılmıştır. Ballica Mağarası Pazar ilçesine 8 km. mesafededir. 5 000 nüfuslu küçük bir ilçe olan Pazar, 85 000 nüfuslu vilayet merkezine 25 km, 83 000 nüfuslu en büyük ilçe olan Turhal'a ise 20 km. mesafededir. Mağaranın turizm yönüyle üç yerleşim birimini etkilemesinden ötürü anketimizin sınırları bu çerçevede tutulmuştur.

Toplam 173 000 nüfusun bulunduğu alanı kapsayan anketimizde tesadüfi örnekleme 300 kiŐi denek olarak seçilmiŐtir. Bunların 50 si Pazar ilçesinden, 100 ü Turhal ilçesinden, 150 si de Tokat il merkezinden oluşmaktadır.

Geniş bir alanı ve kalabalık bir nüfusu kapsayan ve çok sayıda anket sorusu sorularak yapılan bu anket, gerek uygulama aşamasında, gerekse değerlendirme aşamasında uzun zaman alarak yorucu olmuştur.

SONUÇ VE TEKLİFLER

Özetle Ballica Mağarası sahip olduğu doğal güzellikleri açısından turist çekme potansiyeline sahiptir. AraŐtırmamızda yöreye gelen ziyaretçilerin Ballica Mağarasını yeterince tanımadıkları ancak ziyaret etme eğilimlerinin fazlaca olduğu saptanmıŐtır.

Ballica Mağarası ve yöresindeki turistik alanların doğal çekiciliği eşsiz olarak algılanmaktadır. Fakat altyapı ve donatım yetersizliği de vurgulanmaktadır. Yörenin doğal güzelliğinin bozulmamış olması, mağaradaki oluşumların eşsiz güzellikler sergilemesi ve ortamın sessizliği, sakinliği ziyaretçileri en çok etkileyen faktörler olduğu belirlenmiştir.

Şu andaki mevcut turizm Şekli yöre halkına artı gelir sağlayamamaktadır. Böyle olduğu gibi bu tür turizm sisteminin kontrolsüz mağara turizmi uygulaması bazı olumsuzlukları da beraberinde getirebilecektir.

Bu yörenin turizm potansiyelini değerlendiren, öncelikle yöre halkı için uzun dönemde kazanç sağlayacak ve yörenin niteliğini bozmayıp korumayı da gerçekleştirecek bir turizm modelinin seçilmesi gerekmektedir.

Doğal turistik ortamın korunmasında turizm bir araç ve hızlandırıcı bir faktör olarak kullanılmalıdır. Bu doğal ortamda tamamen doğal olan birde mağara söz konusudur. Mağaranın turistik potansiyeli ise değil bölgeye, ülke turizmine hitap etmektedir. Bundan dolayı mağara turizmine önem verilmelidir.

Mağara turizminin gelişmesi şu açılardan büyük önem taşır:

- Mağara Turizmi bir bölgenin ya da ülkenin turizminde üretilen tüm turistik ürünlere- hizmetlere zenginlik katar ve özel müşteri kitlelerini celbeder.
- Mağara turizmi astım hastalığı tedavisinde kullanılacak en uygun mekan olma özelliği itibariyle de büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla normal turizm işletmelerinden daha fazla gelir getirme imkanına da sahiptir. Çünkü kalış süresi daha fazla olma ve tıbbi tedavi sürekliliği söz konusudur.
- Mağara işletmelerinin daha çok müşteri çekebilmesinin yeni bir imaj oluşturmakla mümkün olabileceği açıktır. Bundan dolayı bilhassa Türkiye’de düşük ve orta gelirli kitlelere tedavi ve tatil amaçlı mağara turları programları hazırlanıp Mağara Turizmi pazarına sunulması gerekmektedir.
- Uygun rekreasyon alanları düzenlenmelidir.
- Mağara turizmi, paket tatilin diğer turistik ürünlerle –yayla-kaplıca- tarihi kültürel değerler- konaklar vs. olan entegrasyonu daha kolaydır.
- Alternatif model arayışı ve seçiminde ortaya konulacak turizm modelinin ve gelecek turist kitlesinin mekanla ve sosyal çevreyle uyuşması veya uyuşmaması söz konusudur.
- Köy turizmi modeli ile Mağara ve bozulmamış doğal çevre turizm modeli birleştirilerek yeni bir modelle Balıca Turizmi geliştirilebilir.
- Ayrıca özel ilgi turizmi de yöre için uygulanabilecek bir diğer model olabilir.
- Yörenin özelliklerine uyum sağlayabilecek turist tiplerine bu ortamın hazırlanması sağlanabilir.

- Mağara içi eşsiz güzellikleri ile dış ortamın; dağ tırmanışı,yayla atmosferi,yüksek rakımdan ova manzarası seyri, güneş batımı seyri ve oldukça değişik pozisyonlar yakalayarak gerçekleştirilebilecek foto safarileri hazırlanabilir.
- Bütün bunlarla beraber köy halkı ve yaşam biçimleri gözleme, iştirak etme ortamı oluşturulabilir. Bu ise alana uygun ikinci bir ilgi odağını oluşturacaktır. Yani köyün yaşam biçiminin tüm mevsimleriyle dolu sürekliliği, toplumsal ve kültürel ilişki ve etkileşimi turizme hazırlanmış olacaktır.
- Ballica Mağarasına uygulanacak “Köy Turizm” modelinde çevre üzerinde olumsuz etkileri minimize ederek turizmle birlikte gelen ekonomik faydanın köy ve yöresinde kalmasını sağlayan olumlu bir modeldir. Bu modelde köy yaşamını denemek gibi bir tercihi olan ve çevre duyarlılığı da gelişmiş seçkin bir turist kitlesine hizmet verilebilir.

- Bunlardan başka birde Ballica Mağarası ve çevresinde şu turistik aktivite şekil ve tipleri geliştirilebilir:

- ✓ Doğada dinlenme turizmi
- ✓ Dağa tırmanış turizmi
- ✓ Yürüyüş sporu turizmi
- ✓ Kamp turizmi
- ✓ Gününbirlik dinlenme ve rekreasyon yeri
- ✓ Manzara ve doğal peyzaj güzelliği seyir turizmi
- ✓ Mağara turizmi
- ✓ Astım hastaları için sağlık turizmi
- ✓ Öğrencilere eğitice-öğretici gezi turizmi
- ✓ Köy hayatı-kültürü- tanıtma turizmi

Ballica Mağarasının tanıtımı yetersizdir.Bir kısım broşür-el ilanı ve katoloğlu tanıtımla beraber internet sayfasında tanıtımı yanında kayda değer geniş kapsamlı tanıtım yok denilebilir. Aslında gerek diğer ülkelere gerek ülkemiz insanlarına çok kapsamlı yeni tanıtım düşünülebilir. Kitap, konferans, sempozyum, panel, film, slayt, ismin

kullanılması,eşantiyon araç gereçlerinde tanıtım,turizm firmalarının tanıtımı,vb. tekniklerle Ülkemiz ve Tokat turizmine katkı amaçlı çok yoğun Halkla İlişkiler faaliyetleri düşünülebilir.

Gazi Osman Paşa Üniversitesinde Ballica Mağarası Araştırma ve Tanıtım Enstitüsü Kurulabilir.

Sonuç olarak şunlar denilebilir ki; Ballica Mağarası ve çevresinin yüksek bir turistik potansiyeli vardır. Turizm Bakanlığı dahi “Ballica Mağarasına Dünyanın 8. Harikası denilebilir” demektedir. Mutlaka değerlendirilmeli ve turizm yoluyla ekonomiye kazandırılmalıdır. Çevrede yöre sakinlerinden kaynaklanan güvenlik sorunu söz konusu değildir. Çünkü yöre insanı son derece konuksever, uysal, geleneklerine bağlı fakat yenilikleri açık bir toplumdur.

KAYNAKLAR:

Kitaplar:

BARUTÇUGİL, İ.Sabit,Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri,Beta Basın Yayın,İstanbul-1986.

BARUTÇUGİL, İ.Sabit,Turizm İşletmeciliği, Beta Basın Yayın,İstanbul-1989.

BAYER, M.Zekai,Turizme Giriş,İşletme Fakültesi Yayınları,İstanbul-1992.

DOĞAN, Hasan Zafer,Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri,Uğur Ofset Mat. Ve Tic.İzmir -1987.

ERALP,Ziya,Turizmin Toplumsal Değişime Sosyo-Ekonomik Etkisi, A.Ü.S.B.F.Basımevi,Ankara-1974.

GÜLER, Ş. Turizm Sosyolojisi,Turizm ve Tanıtma Genel Bakanlığı,Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayınları.No.3. Ankara-1978.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem,İnsan ve İnsanlar, Beta Yayınları, İstanbul –1983.

KÖKSAL, Mustafa, Tokat Turizm Rehberi,Mayaş. Ankara-1986.

OLALI, Hasan,Turizm Dersleri,İstiklal Matbaası,İzmir-1981.

OLALI, Hasan,TİMUR,Alp, Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri,Ofis Ticaret ve Matbaacılık, İzmir-1986.

TOSKAY, Tunca,Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım,Der Yayınları,İstanbul-1989.

USTA, Öcal, Sosyal Turizm,İstiklal Matbaası,İzmir-1982.

ÖZCAN, Birsen,Tokat Müzesi Rehberi,Tokat Müzesi Yayınları,Tokat-1979.

Tokat Kültür Araştırma Dergisi,Sayı15,yıl 8,Tokat-2000.

Tokat Valiliği,Tokat İl Yıllığı,Tokat-1973.

ÜRGER, Savaş,Genel Turizm Bilgisi,Akdeniz Üniversitesi Basımevi,Antalya –1993.

YAVI, Ersal,Tokat,İstanbul Güzel Sanatlar Matbaası,İstanbul-1986.

Makaleler:

AKIŞ, Sevgin, "Turizmin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkileri",Anatolia,Eylül-Aralık Sayısı Ankara- 1996.

AKKAYA, Albatros, "Terörizm ve Turizm", Anatolia 2/19, Ankara-1993.

DEMİRHAN, Gıyasettin, "Doğa Turizmi ve Düşündürdükleri", Anatolia 1/8, Ankara-1990.

DOĞAN, Hasan Zafer, "Turizm Psikolojisinin Günümüzdeki Durumu",Turizm Yıllığı 1985,Turban Yayını, Ankara-1986.

GÜRKAN,M. İlhan, "Toplumsal Hareketlilik Olarak Turizm",Anatolia,Haziran Sayısı, Ankara-1995.

GÜRKAN,M. İlhan, "Turizm ve Sosyoloji İlişkisi Üzerine", Anatolia,Eylül-Aralık Sayısı Ankara- 1996.

HARLAK, Hacer, "Psikoloji ve Turizmin Kesişme Noktası :Turizm Psikolojisi", Anatolia 4/3, Ankara- 1993.

İGE, Pınar, "Turizmin Doğal Çevreye Etkileri ve Çevrenin Korunması", Anatolia 4/3, Ankara- 1993.

KARTAR, Asker, "Kültürel İlişki Olarak Turizm", Anatolia 2/9,Ankara- 1991.

NAZLIOĞLU, Meral, "Çevre Duyarlılığı ve Turizm", Anatolia 2/19,Ankara-1993.

ÖZDEMİR, Mehmet, "Endüstri İhtilali İle Sosyoloji ve Turizm İlişkisi",Anatolia 1/6,Ankara-1990.

ÖZDEMİR, Mehmet, GÜRKAN,M. İlhan,.Kıral Mehmet,"Turizm Hareketlerinin Sosyo-Ekonomik Yapıya etkisi:Belek,Karpas ve Girne Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme",Anatolia,.Prof..Dr..Hasan Olalı Özel Sayısı,Ankara-2000.

ÖZDEMİR, Mehmet,"Turizmle İlgili Sosyal Yapı Araştırmalarında Metodoloji Denemesi",Anatolia 4/5,Ankara-1993.

SUSAR,Filiz, "Turizm ve Toplumsal Yapı",Anatolia 3/25, Ankara-1993.

ŞENTÜRK,A.Aytuğ, "Sosyal ve Kültürel Turizm", Anatolia 4/4 ,Ankara 1993.

TEKİN,Abdullah,"Turizmin Sosyo-kültürel ve Ekonomik Etkileri",Anatolia Eylül sayısı,Ankara-1994.

Tezler :

AKALIN, Nur, Türk Turizm Sosyolojisi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,İstanbul –1991 .

AKÇORA, Necla, Turizmin Ekonomik,Psikolojik,Sosyolojik Yönleri ile Türkiye'deki Önemi,Son Gelişmeler ve Yasal Düzenlemeler, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara – 1987 .

DEMİRKOL, Şehnaz, Sosyal Turizm ve Türk Turizmindeki Yeri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul – 1988.

GÜRKAN, M. İlhan, Turizm Hareketlerinin Bir Yerleşim Biriminde (Belek/Antalya) Sosyal Yapıdaki Değişmelere Etkileri, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara – 1995.

KÖKSAL, Mustafa, Tokat Turizminin Gelişimine Optimal Yaklaşım, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara – 1990 .

PAMİR, H. Yaprak,Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeyi Etkileri,Basılmamış
Yüksek Lisans Tezi,İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,İstanbul –1997.

E K L E R

